

MAL VE HİZMETLERE ERİŞİMDE AYRIMCILIK

Mal ve Hizmetlere Erişimde Ayrımcılığı Yasaklayan Ulusal ve Uluslararası Hukuk Belgeleri

Uluslararası mevzuat

Mal ve hizmetlere erişim konusu, uluslararası sözleşmelerin hepsinde özel olarak belirtilmemiş olsa da sözleşmelerin genelinde yer alan haklarda ayrımcılık yapılmamasına yönelik hükümler, mal ve hizmetlerde erişimde eşitliğin güvence altına alındığının göstergesi olarak değerlendirilebilir. İlk olarak, İnsan Hakları Evrensel Beyanname-si'nin 21. maddesine göre, herkesin kamu hizmetlerinden eşit bir şekilde yararlanma hakkı vardır. Ayrıca, bildirgenin ikinci maddesi, bu haktan ve bildirmede yer alan hak ve özgürlüklerden yararlanmada ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetilmesini yasaklamıştır.

Birleşmiş Milletler (BM) Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin 26. maddesinde, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir fikir ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya başka bir statüye dayalı ayırım yapılmaksızın herkesin hukuk önünde eşit olduğu ve hukuk tarafından eşit bir şekilde korunacağı ifade edilmiştir. İnsan Hakları Komitesi'nin bu maddeye atıfta bulunduğu genel yorumlarında bu korumanın kamu yetkilileri ile özel kişilerin neden olduğu ayrımcılık olaylarını kapsadığı ve Taraf Devletlerin özel sektör ile mal ve hizmetlerin sağlanmasının da yer aldığı tüm alanlarda ayrımcılığı engellemek için gerekli tedbirleri alması gerektiği vurgulanmıştır¹.

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin ikinci maddesi, eğitim, sağlık, çalışma, kültürel yaşam gibi alanlardaki hakların kullanılacağı hizmetlerde ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum gibi herhangi bir statüye dayalı ayrımcılık yapılmasını yasaklamıştır.

Engelli Kişilerin Haklarına Dair Uluslararası Sözleşmenin geneli, engelli bireylerin mal ve hiz-

metlere erişiminde diğer kişilerle eşit haklara ve koşullara sahip olması ilkesine dayanır.

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin beşinci maddesi, herkesin ırk, renk, ulusal veya etnik kökene dayalı ayrımcılığa maruz kalmadan kamu hizmetlerine ulaşma hakkı; mal ve mülk edinme hakkı; eğitim sağlık ve sosyal hizmetlerden yararlanma hakkı; ulaşım araçları, oteller, restoranlar, kafeteryalar, tiyatrolar ve parklar gibi halkın kullanımını için tasarlanmış yerlere ve hizmetlere ulaşma hakkından eşit olarak yararlanacağını ve Taraf Devletlerin bu haklar kullanılırken hukuk önünde eşitlik hakkını güvence altına alması gerektiğini düzenler.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, üçüncü maddesi ile çalışma, sağlık, eğitim, adli hizmetler, sosyal güvenlik gibi hizmetlerin de yer aldığı sözleşme hükümlerinin hiçbirinde ırk, din ve geldikleri ülke bakımından ayırım yapılmayacağını güvence altına almıştır.

Ulusal mevzuat

Devlet organları ve idare makamlarının bütün işlemlerinde dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep vb. sebeplerle ayrımcılık yapmasını yasaklayan Türkiye Cumhuriyeti Ana-

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme Madde 2

Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, bu Sözleşme'de belirtilen hakların ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka fikir, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum ya da başka bir statü bakımından herhangi bir ayırım gözetilmeksizin uygulanmasını taahhüt ederler.

¹ İnsan Hakları Komitesi'nin erkek ve kadınların eşit haklara sahip olmasını düzenleyen 28 No'lu Genel Yorumunun Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından yapılan Türkçe tercümesi için bkz. http://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/05/05/BMde_Insan_Haklari_Yorumlari_1981_2006.pdf (Erişim tarihi: 10.09.2016).

**Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
(TİHEK)
Kanunu
Madde 5**

Eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetleri sunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri, yürütükleri faaliyetler bakımından bu hizmetlerden yararlanmakta olan veya yararlanmak üzere başvurmuş olan ya da bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişi aleyhine ayrımcılık yapamaz. Bu hüküm kamuya açık hizmetlerin sunulduğu alanlar ve binalara erişimi de kapsar.

yasası'nın onuncu maddesi, özellikle kamu hizmetlerinde eşitliği teşvik eden düzenlemelerden biri olarak görülebilir. Ancak bu maddede yer alan ayrımcılık temellerinin eksik olduğunu ve dolayısıyla yeterli koruma sağlamadığını belirtmek gerekir.

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun sosyal hizmetlere ilişkin genel esasları düzenleyen 4. Maddesinin (d) fıkrasında bu hizmetlerin yürütülmesi ve sunumunda sınıf, ırk, dil, din, mezhep veya bölge farklılığı gözetilemeyeceği ifade edilmiştir.

Kamu hizmetlerinde ayrımcılığı yasaklayan bir başka yasal düzenleme, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'dur. Kanunun yedinci maddesinde, devlet memurlarının görevlerini yerine getirirken dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep gibi ayırım yapamayacakları belirtilmiştir. Ek olarak, kanunun 125. Maddesinin (D) fıkrasına göre, görevin ifası sırasında yukarıda sayılan temellerde ayırım yapılması, kademe ilerlemesinin durdurulması cezasını gerektiren fiiller arasında yer almaktadır.

657 sayılı kanunun yanı sıra, kamu personelinin hizmet sunarken özellikle gayrimüslim azınlıklara yönelik ayrımcılık yapmasını önlemek amacıyla 2010 yılında Başbakanlık tarafından bir genelge yayımlanmıştır². 2010/13 sayılı genelgeye

² 2010/13 sayılı Başbakanlık Genelgesi için bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100513-17.htm> (Erişim tarihi: 10.09.2016).

göre, azınlık mensubu kişilerin devlet önündeki iş ve işlemlerinde anayasanın eşitlik ilkesi çerçevesinde hareket edilmesi gerekmektedir.

Türk Ceza Kanunu'nun ayrımcılığı düzenleyen 122. Maddesi, dil, din veya mezhep, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle bir kişiye taşınır ya da taşınmaz malların satılmasını veya kişinin belirli bir hizmetten yararlanmasını engelleyenlere bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasını öngörür. Ne var ki, söz konusu düzenlemenin etkili bir şekilde uygulanmadığı ve dolaylı ayrımcılık konusunda herhangi bir ceza öngörmediği açıktır.

Son olarak, 20 Nisan 2016 tarihinde yürürlüğe giren Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) Kanunu'nun beşinci maddesi, eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal

hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetleri sunan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişilerinin cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temelli ayrımcılık yapmasını yasaklamıştır. Benzer şekilde, bu kişi ve kurumlar taşınır ve taşınmazları kamuya açık bir şekilde sunarken bu malları edinmek veya kiralamak isteyenler ile bunlar hakkında bilgi almak isteyenlere yönelik ayrımcılık yapamaz. Gerek özel gerekse kamu kuruluşları tarafından sunulan mal ve hizmetlere erişim sırasında ayrımcılığa uğrayan kişiler eşitlik kurumuna başvuru yapabilirler.

Türkiye'de mal ve hizmetlere erişimde eşitliğin sağlanması konusunda şu ana kadar getirilen ve yukarıda bahsedilen yasal güvencelerin yeterli olmadığını belirtmek gerekir. Kanunlarda kabul edilen ayrımcılık tanımı ve temellerinin, bütün grupları kapsayacak şekilde geniş tutulmaması bu yetersizliğin öncelikli sebepleri arasındadır. İkinci olarak, TİHEK kanunu dışında kalan mevcut yasal düzenlemelerin odağında kamu kurum ve kuruluşları bulunmakta, bireylerin özel sektörden sunulan mal ve hizmetlere eşit erişimi konusunda denetimlerle yaptırımlar genellikle yetersiz kalmaktadır.

Türkiye’de mal ve hizmetlere erişimde ayrımcılığa uğrayan gruplar

Bu bölümde, farklı ayrımcılık temellerine dayanılarak gerek kamusal gerekse özel mal ve hizmetlere erişimleri engellenen gruplara yer verilecektir.

kara ve İzmir gibi büyük şehirlerde bu sorunlar daha az yaşansa da küçük şehirler için aynısı söylenemez. Örneğin, görüşme yapılan Mersin’de kalbur üstü eğlence ve yemek mekanlarına özellikle transların alınmadığı, bu tür faaliyetlerin ortalama ya da altı mekanlarla sınırlı olduğu bilinmektedir. Berber, kuaför ya da güzellik merkezleri/salonları için de benzer şikayetler mevcut. Bu

Cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim temelli ayrımcılık

Toplumda yaygın bir şekilde mevcut olan LGBTİ'lere yönelik önyargı ve bu önyargılardan beslenen genel ahlak anlayışı, LGBTİ'lerin sosyal ve kamusal alanlardan, mal ve hizmetlerden diğer bireylerle eşit bir şekilde faydalanmasını engellemektedir. Önemli kamusal hizmetler olan sağlık ve eğitim olanaklarından faydalanırken maruz kaldığı ayrımcılığın yanı sıra, özellikle toplu taşıma araçları, kuaför ve güzellik merkezleri, kafe, bar ve restoranlar LGBTİ'lerin ayrımcılığı en fazla deneyimlediği alanlar arasında yer almaktadır.

Öncelikle, toplu taşıma araçlarına alınmak istememeleri, bindiklerinde ise homofobik muameleyle karşı karşıya kalmaları ya da dikkatleri üzerine çektiklerini hissetmeleri, eşcinsel ve transları bu araçlardan uzak tutabiliyor. Özellikle trans kadınların toplu taşıma araçlarını tercih etmediği yapılan görüşmeler sırasında öne çıkan konulardan biridir. Kafe, bar ve restoranlara alınmama ya da diğer müşterilerle eşit hizmet alamamaları da dile getirilen şikayetler arasındadır. İstanbul, An-

gibi işletmelere zaman zaman alınmayan translar, alındıklarında bile kalabalık olmayan saatlerde gitmeye mecbur bırakıldıklarını ifade ediyor.

LGBTİ'lere yönelik ayrımcılık, yukarıdaki örneklerle sınırlı değil. Bireylerin yaşadığı bu ayrımcılık vakaları, LGBTİ hakları alanında çalışan örgütler için de geçerli. Örgütler, özellikle küçük şehirlerde etkinlik ve toplantı yapacak mekan bulmakta zorluk yaşayabiliyor. Bütün bu sorunlar, LGBTİ'leri belirli alanlara ve mekanlarda vakit geçirmeye zorlamaktadır.

Etnik köken temelli ayrımcılık (Romanlar)

Romanlar hakkında toplumda mevcut olan kalıp yargılar, Roman yurttaşların birçok sosyal ve kamusal alandan dışlanması ile sonuçlanmaktadır.

Romanların eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetlerinden dışlandığı ve bu alanlarda eşit hizmet alamadığı bilinmektedir. Romanlar, merkezi idarenin sorumluluğunda olan bu hizmetlerin yanı sıra, belediye hizmetlerinden de yeterince faydalanamamaktadır. Örneğin, şehir içindeki ulaşım

ağları Romanların yoğun yaşadığı mahallelerden genellikle geçmiyor. Ayrıca, belediyelerin temizlik araçlarının da diğer bölgelerle aynı sıklıkta bu mahallelerde çalışmadığını belirtmek gerekir. Bu iki hizmetin aksaması, Roman yurttaşların sağlığını riske attığı gibi onları toplumsal hayattan uzaklaştırabilmektedir³.

Zaman zaman alışveriş merkezleri, restoran ve kafeler ile eğlence mekanlarına çingenelerin alınmadığına dair haberler basına yansımaktadır. Örneğin, birkaç yıl önce, yol üstü dinlenme tesislerinden biri, bir Roman derneğinin üyelerinin bulunduğu otobüsü tesise yanaştırmak istememiş ve bu kişileri tesise almamıştır. Ayrıca, İzmir’de yaşayan Romanlar tatil beldelerinde yer alan plajlara ve kamp yerlerine alınmadığını ifade etmektedir⁴.

Kişilerin şehir merkezindeki evlerinden kentin çeperlerindeki semtlere taşınmasıyla sonuçlanan kentsel dönüşüm projeleri de Romanların çeşitli mal ve hizmetlerden, dolayısıyla da toplumsal yaşamdan kopmasına neden olabilmektedir. Sosyal ve kamusal faaliyetlerin genellikle kentlerin belirli merkezlerinde gerçekleştiği dikkate alındığında, sınırlı geçim standartlarına sahip olan Romanların uzak semtlerden buralara erişiminin pek mümkün olmadığını kabul etmek gerekir.

Din ve inanç temelli ayrımcılık

Türkiye’de farklı din ve inanç gruplarının günlük hayatta mal ve hizmetlere erişim sırasındaki ayrımcılık deneyimlerini ibadet yerlerinin olmaması ya da imkanlarının kısıtlı olması nedeniyle din hizmetlerine erişememesi, eğitim kurumlarında ayrımcı muameleyle karşılaşmaları, özellikle

ramazan ayında maruz kalınan saldırılar ve azınlık vakıflarıyla ilgili mülkiyet sorunları şeklinde özetlemek mümkündür.

Sünni kesimin kullanımı dışında kalan ibadet yerlerinin hem yapımına izin verme konusunda zorluk çıkarılıyor, hem de bu ibadet yerlerinin işlerliğini devam ettirecek kaynaklar devlet tarafından karşılanmıyor. Örneğin, Alevi inancına sahip kişilerin kullanabileceği cemevlerinin sayısı yetersiz olmakla birlikte, yakın zamana kadar buraların elektrik, su ve ısınma gibi ihtiyaçlarının da kendileri tarafından karşılanması bekleniyordu. Ayrıca, Alevileri yaşadığı köylere cami yapılması da süregelen ayrımcı politikalardan biridir. İbadet yerleri konusunda ayrımcılığa uğrayan bir diğer grup olan dini azınlıklar, özellikle kiliselerde görev yapan din adamlarının giderlerinin devlet değil de kendileri tarafından karşılanması konusunda şikayetçiler. Din konusunda eşitlikçi bir politikanın hayata geçirilmesinde atılacak adımlardan biri, tıpkı camilerde çalışan imamlar gibi kiliselerde görev yapan rahip, papaz ve imamların da giderlerinin Diyanet İşleri Başkanlığı’nca karşılanması olabilir.

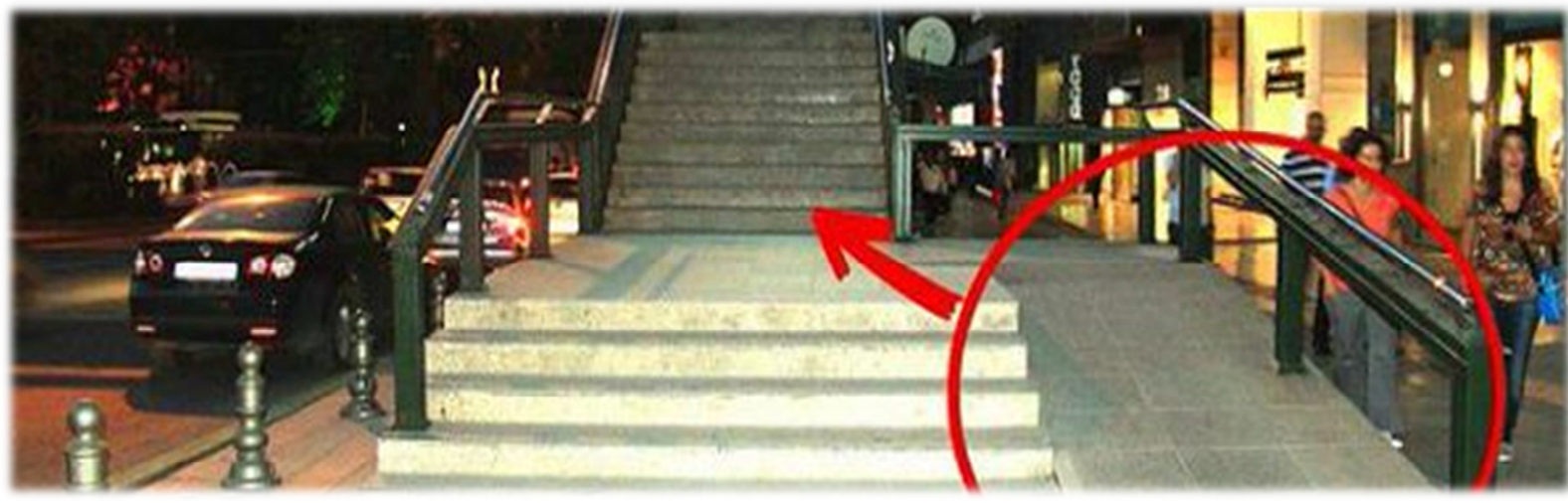
İlk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu din dersinin olması ve bu derslerde ağırlıklı olarak Sünni İslam inancı ile ilgili bilgilere yer verilmesi, Alevi ve farklı inanç topluluklarına mensup çocukların eğitim hizmetlerinde ayrımcılığa uğraması anlamına gelmektedir.

Sünni İslam inancına göre oruç ayı olarak bilinen Ramazan ayında Alevilere ve Müslüman ol-

³ Başak Ekim Akkan, Mehmet Baki Deniz, Mehmet Ertan (2011), *Sosyal Dışlanmanın Roman Halleri*, İstanbul. Yayının dijital versiyonu için bkz. http://www.spf.boun.edu.tr/_img/1439798483_roman_kitap_tr.pdf (Erişim tarihi: 10.09. 2016).

⁴ İlgili haber için bkz. <http://www.egebolgehaber.com/romanlar-kampa-alinmadi/1537/> (Erişim tarihi: 10.09.2016).

mayanlara yönelik saldırılar olabilmektedir. Örneğin, Haziran 2016'da Adana'da Alevi örgütlerinin düzenlediği pikniğe bir grup tarafından saldırı düzenlenmiştir.

Azınlık vakıflarına ait olan ancak devlet tarafından el konulan taşınmazların iadesi, Türkiye'nin Avrupa Birliği uyum sürecinde yapılan hukuki düzenlemelerle mümkün olmuştur. Sürecin başlamasının üzerinden neredeyse 10 yıl geçmesine rağmen özellikle bürokratik engeller nedeniyle bütün vakıf mallarının henüz iade edilmemiş olması, azınlık vakıflarının mülk edinmesi konusundaki ayrımcı uygulamalar karşısında kesin bir çözüm getirilmediğinin göstergelerindedir. Örneğin, iadesi için başvuru yapılan 1410 taşınmazdan 1014'ü Ocak 2015 itibarıyla vakıflara iade edilebilmiştir⁵.

Farklı inanç gruplarının mal ve hizmetlere erişim konusunda maruz kaldığı ayrımcılık vakalarının ülke siyasetinin gündemiyle örtüştüğünü belirtmek gerekir. Özellikle dini ve milliyetçi söylemlerin arttığı dönemler azınlıkların kendilerini güvende hissetmediği olayları da beraberinde getirebilmektedir. Örneğin, Ermeni Soykırımı tartışmalarının yoğunlaştığı ya da İsrail ile ilişkilerin gerildiği bazı dönemlerde bazı özel işletmeler kapılarına "Ermeniler giremez", "Yahudiler giremez" gibi nefret içerikli açıklamalar asabilmektedir. Bunların önüne geçmek için yöneticilerin ve siyasetçilerin azınlıkları hedef alan söylemlerden kaçınması ve meydana gelen ayrımcı olayların cezasız kalmaması gerekir.

Engellilik temelli ayrımcılık

Erişilebilirlik, engellilerin toplumsal yaşama katılımı ile mal ve hizmetlere eşit şekilde erişimi için kilit önemdedir. Ne var ki, Türkiye'de hem özel işyerleri hem de kamu kurumları, bütün engel gruplarının ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri erişilebilirlik düzenlemeleri yapmaktan uzaktır. Kamu hizmetleriyle ilgili işlemlerin gerçekleştirildiği özellikle bakanlıklara bağlı taşra teşkilatlarında durumun daha ciddi olduğunu söyleyebiliriz.

Yerelde toplumun bütün kesimini ilgilendiren belediye hizmetlerinin bütün yurttaşlar için ulaşılabilir olması ve herkesin ihtiyacına karşılık gelmesi gerekir. Ancak belediyelerin hem hizmet binalarının hem de sosyal faaliyetleri yürüttükleri tesislerinin tam anlamıyla erişilebilir olduğunu söylemek güçtür. Fiziksel erişilebilirlik sorunu buralarda da geçerli olmakla birlikte, bu düzenlemelerin çoğunlukla binaların giriş katında yapılması da başka bir sorundur. Yani, engelli yurttaşların işlemlerinin diğer kişilerden farklı olarak sadece giriş kattaki hizmetlerle sınırlı olacağına dair bir varsayım mevcuttur.

Yurttaşların toplumsal hayata katılımı için en önemli belediye hizmetlerinden biri olan toplu taşıma, önemli olduğu kadar sorunlu da bir alandır. Yakın zamana kadar engellilerin otobüslere binmesi neredeyse mümkün değildi. Bu sorunu aşmaya yönelik büyükşehirlerde düzenlemeler yapılmaya başlansa da küçük şehirlerde hala engellilerin erişimine uygun otobüsler bulunmamaktadır. Kaldı ki, belediye otobüslerinde yapılan düzenlemeler özel halk otobüslerinde yapılmamakta ve buna yönelik denetimler yeterli olmamaktadır.

Otobüs şoförlerinin engellilere yönelik ayrımcı tutumu da başka bir sorundur. Kimi zaman engellilerin otobüslere alınmadığı, alındığıdaysa şoförler tarafından 'kendilerini uğraştırdığı için' hakarete uğradığı haberlere yansımaktadır. Toplu taşıma araçlarının erişilebilirlik standartlarına uygun hale getirilmesinin hizmetin gerektirdiği doğal bir zorunluluk değil de bir lütf olarak algılanmaya devam edilmesi, bu alandaki ayrımcılığın sürmesinin temel nedenlerinden biridir. Bu bakış açısı, erişilebilirliğin bütün hizmetlere yaygınlaştırılmasını önlemektedir. Örneğin, Ankara'da havalimanı ulaşımını sağlayan otobüslerden çok azı ortopedik engellilerin erişimine uygundur ve bunlar ancak istek üzerine yola çıkarılır. Yani, tekerlekli sandalyeli bir engellinin, saat kaçta nereden

⁵ Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün "Türkiye'deki farklı inanç gruplarına yönelik reformlar" başlıklı açıklaması için bkz. <http://kdk.gov.tr/haber/turkiyedeki-farkli-inanc-gruplarina-yonelik-reformlar/523> (Erişim tarihi: 11.09.2016)

otobüse bineceğini önceden söylememesi halinde bu hizmetten faydalanması mümkün değildir.

Ayrıca, erişilebilirlik deyince akla öncelikle ortopedik engellilerin erişiminin geldiğini, başta görme ve işitme engelliler olmak üzere diğer engel gruplarının göz ardı edildiğini belirtmek gerekir. Örneğin, Ankara'da belediye otobüslerinin birçoğunda artık tekerlekli sandalye ile erişim mümkün olsa da, sesli ve görüntülü uyarı sistemi ya mevcut değil ya da şoförler tarafından 'gürültü yapıyor' diye kapatılıyor. Kamu kurumlarındaki fiziki düzenlemele-
rin yanı sıra, engellilere hizmet verecek personel eksikliği de engellilerin hizmetlere erişimini olumsuz etkilemektedir. İşaret dili tercümanlarının sayısı özellikle büyükşehirlerin dışında kalan illerde oldukça yetersizdir

Kamu kurumlarının yanı sıra, mal ve hizmetlerini satın aldığımız özel sektör kuruluşları da çoğunlukla erişilebilirlik standartlarından yoksundur. Sosyal hayatın önemli mekanlarından olan kafe, restoran, mağaza, sinema, tiyatro ve oteller ya hiç erişilebilir değildir ya da sadece ortopedik engelliler gözetilmiştir. Örneğin, sinemalarda işitme engelliler için altyazı ve işaret dili kullanılmamaktadır. Aynı sorun televizyon kanallarında yayımlanan programlar için de geçerlidir. Ayrıca, otellerin hepsinde engelli odası bulunmamakla birlikte, engelli odası bulunanlarda dahi standartlar birebir yerine getirilmemiş olabiliyor ya da bu odalar genellikle arka tarafa bakan elverişsiz olanlardan seçiliyor. Erişilebilir olduğu iddiasında olan oteller, yerleşkenin her yerini erişilebilir hale getirmek yerine, engellilerin bağımsız hareket edebileceği sınırlı bir alanı (örneğin, bazı toplantı salonları, sadece bir engelli tuvaleti, restoranın bir bölümü gibi) düzenlemeyi tercih edebiliyor.

Mültecilik statüsü temelinde ayrımcılık

Suriye'de yaşanan savaşla birlikte Türkiye'ye doğru yoğun göç sonucu artan mülteci sayısı, ayrımcılık tartışmalarına mültecilik ve göç statüsünü de eklemiştir. Yaklaşık üç milyon sığınmacı ve mültecinin hem Türkiye'ye giriş yapmadan önce yaşadığı travmalar hem de Türkiye'de içinde buldukları sağlıksız yaşam koşulları, onları temel haklar bakımından dezavantajlı konuma getirmekte ve bu grubun özellikle kamusal hizmetlere

sorunsuz bir şekilde erişimini gerekli kılmaktadır. Ne var ki, yeterli derecede Türkçe bilmemeleri, ülkenin hukuki ve idari yapısına yabancı olmaları, ülkede bu sorunları aşmaya yönelik politikaların eksik olması sığınmacı ve mültecilerin hizmetlere eşit erişimini engellemektedir.

Türkiye'de ikamet eden sığınmacı ve mültecilerin eğitim, sağlık, iş ve meslek, barınma, adalet ve sosyal hizmetlere erişimi oldukça sınırlıdır. 2.7 milyon Suriyeli mülteci kamplarda yaşayan sadece 250 bininin koşullarının iyi ve sosyal hizmetlere erişimlerinin olduğu söylenebilir de, bu kamplar sivil ve bağımsız denetime açık

olmadığı için buralara dair çok sayıda şüphe bulunmaktadır. Kaldı ki, zaman zaman kampların elverişsizliğine ilişkin çıkan haberlerin yanı sıra, Suriye'den gelenlere sunulan bu barınma olanğından Türkiye'ye sığınan ve farklı uyruklara sahip yüz binlerce kişi mahrum bırakılmaktadır.

Beş yıldır yapılan göç tartışmalarının ve üretilen politikaların çoğunun Suriyelilere odaklanması, Türkiye'de bulunan diğer sığınmacı ve mültecilerin sorunlarını görünmez kılmaktadır. Sonuç olarak, yabancı bir ülkeye göç etmekten kaynaklanan ayrımcılığın yanı sıra, göç edenler arasında bir ayrımla da karşı karşıyayız. Bu nedenle, sınırlı

ve yetersiz de olsa, mülteci ve sığınmacılara sağlanan imkanların ve hizmetlerin öncelikle Suriye'den göç edenleri hedeflediğini ve diğer grupları genellikle kapsam dışı bıraktığını belirtmek gerekir.

Yaşa dayalı ayrımcılık (Yaşlılar)

Yaşlılığın bunama ve güçsüzleşme ile eşdeğer görülmesi ve yaşlıların ihtiyaçlarına uygun politikaların üretilmemesi, yaşlıların gündelik hayatta ayrımcılığa uğramasına yol açar. Mal ya da hizmetlerin sunumundan sorumlu kişilerin, yaşlıları muhatap almayarak konuşabilecekleri genç bir yakın arayışına girmesi, işitme engeli olmamasına rağmen yüksek sesle, aceleci ve geçiştirici bir tavırla konuşması, hatta bazen dolandırmaya çalışması yaşa dayalı ayrımcılığın yansımalarından bazılarıdır.

Kamu hizmet binalarının ve belediyelerin erişilebilir olmaması, tıpkı engelliler gibi hareket güçlüğü yaşayan yaşlıların bu kurumlara başvuru yapmasını engellemektedir.

Yaşlıların günlük ihtiyaçlarını karşılamak için en sık kullandığı bakkal ve marketler, ayrımcılığın da yaygın olarak yaşandığı yerlerden biri olabiliyor. Kişilerin istediği ürünleri değil de satıcının onlara uygun gördüğü ürünleri almaya zorlanması ve okuma yazmalarının olmadığı varsayımıyla genellikle para üstlerinin eksik verilmesi, yaşlıların buralarda karşılaştığı ayrımcı tutumlardan bazılarıdır. Ayrıca, mağazalarda ürün bakan yaşlıların görevliler tarafından "Bunlar genç işi" gibi yorumlarla eleştirilmesi ve zorla başka ürünlere yönlendirilmesi de sıklıkla karşılaşılan sorunlardandır.

Tavsiye ve öneriler:

Bu belgede kamu ve özel sektör tarafından sunulan mal ve hizmetlere erişimde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, etnik köken, din ve inanç, mültecilik statüsü ile yaş temelli ayrımcılığa uğrayan bazı gruplara yer verilmiştir. Gündelik yaşamın ayrımcılıktan arındırılması ve Türkiye’de yaşayan herkesin eşit bir biçimde toplumsal hayata katılabilmesi için başlıca önerilerimiz şunlardır:

- ✚ Hem anayasanın hem de ayrımcılık yasasını düzenleyen bütün yasaların bütün ayrımcılık temellerini kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi;
- ✚ Hem kamusal hem de özel alanda ayrımcılık ve nefret suçunun cezasız kalması için etkili yasal, yargısal ve idari yaptırımların getirilmesi;
- ✚ Kişilerin hak ihlali ya da ayrımcılığa uğraması durumunda ne yapabileceklerine dair açık ve düzenli bir şekilde bilgilendirilmesi;
- ✚ Bütün grupların ayrımcılıkla mücadele konusunda bilgiye eşit erişimini sağlamak için ücretsiz hukuki danışmanlık ve bilgilendirme hizmetlerinin uygulanması;
- ✚ Kamu kurumlarında görev alan bütün personelin ayrımcı tutum ve davranışlarda bulunmasını önleyecek eğitim programlarının tasarlanması ve uygulanması;
- ✚ Erişilebilirlik denetimlerinin düzenli ve özenli yapılarak kamusal alanlardaki yapıların ve araçların bütün engel gruplarının ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi;
- ✚ Kamu hizmetlerinin sağlandığı kurumlarda işitme engellilerin bütün işlemleri sırasında işaret dili tercümanlarının bulundurulmasının zorunlu olması;
- ✚ Mülteci ve sığınmacıların Türkiye’nin idari ve hukuki sistemini tanımalarını sağlayacak, hak arama yollarının izah edildiği bilgilendirme mekanizmalarının özellikle dil bakımından erişilebilir olarak hazırlanıp kullanıma sunulması;
- ✚ Yukarıda sıralanan bütün önerilerin etkili bir şekilde hayata geçirilebilmesi için ayrımcılıkla mücadele alanında çalışan hak temelli sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapılması.